2. Miasto w walce

Kamila Sachnowska

Lekcja jest możliwa do przeprowadzenia w dwóch wariantach: 45- i 90-minutowym. Jeśli decydujesz się na wariant 45-minutowy, na lekcji poprzedzającej musisz rozdać uczniom materiały – do prezentacji przygotowują się w domu, na lekcji jedynie prezentują swoje dokonania. Ma to ten walor, że mogą posłużyć się samodzielnie zebranymi materiałami dodatkowymi lub multimediami (prezentacja w programie Power Point, fragmenty filmów/piosenek). Warto jednak zaznaczyć, że muszą uwzględnić i wykorzystać materiały zamieszczone w tej publikacji. Jeśli uczniowie przygotowują się do prezentacji na lekcji, zwróć uwagę, by w grupach podzielili się tekstami i zadaniami. Jeśli każdy uczeń będzie czytał wszystkie teksty przeznaczone do pracy w grupach, 30 minut na przygotowanie prezentacji może się okazać niewystarczające.

Cele lekcji - uczeń:

- opowiada o przebiegu walk powstańczych z użyciem mapy
- charakteryzuje sytuację w poszczególnych dzielnicach
- wskazuje główne zagrożenia dla ludności cywilnej i powstańców

Metody i formy

- analiza tekstów i źródeł ikonograficznych
- praca z mapą
- praca w grupach

Przebieg lekcji

Wariant 90-minutowy:

1) 1) Przypomnij sytuację militarną na frontach Europy latem 1944 r. oraz sytuację polityczną Rządu RP. Poproś uczniów o wskazanie głównych organizacji i działań polskiego podziemia do 1944 r. Zapytaj, co było głównym celem istnienia polskiego ruchu oporu i czym była akcja „Burza". Skorzystaj z fragmentu dokumentu: Gen. Rowecki do gen. Sikorskiego, Plan powstania powszechnego z 8 września 1942, zamieszczonego w tym pakiecie (rozdz. Przed powstaniem) [10 minut]

2) Podziel klasę na 4 grupy. Będą się zajmowały dzielnicami wymienionymi w filmie (Wola, Stare Miasto, Śródmieście, Czerniaków). Każda grupa otrzymuje kartę pracy, porządkującą ich poczynania, rozdziel także materiały pomocnicze:

- grupa 1 – Wola: mapa Warszawy, materiały nr 3, 13, 17 – relacje powstańców i ludności cywilnej, 22 - zdjęcia z Powstania, fotosy z filmu
- grupa 2 – Stare Miasto: mapa Warszawy, materiały nr 2, 14, 18 - relacje powstańców i ludności cywilnej, 23 – zdjęcia z Powstania, fotosy z filmu
- grupa 3 – Śródmieście: mapa Warszawy, materiały nr 3, 15, 19 - relacje powstańców i ludności cywilnej, 24 – zdjęcia z Powstania, fotosy z filmu, „Informacja o akcji aprowizacyjnej Delegatury Śródmieścia" (rozdz. Życie codzienne, Aprowizacja)
- Grupa 4 – Czerniaków: mapa Warszawy, materiały nr 4, 16, 20 – relacje powstańców i ludności cywilnej, 25 - zdjęcia z Powstania, fotosy z filmu

Każdej z grup możesz także rozdać wydruki wybranych przez siebie materiałów źródłowych, zamieszczonych w niniejszej publikacji, co będzie dodatkowym czynnikiem wzbogacającym prezentację.

Poproś uczniów o przygotowanie 5-8-minutowej prezentacji powstańczych losów dzielnicy z uwzględnieniem czasu trwania walk, głównych działań powstańców, zbrodni niemieckich, losów cywilów, oddziałów powstańczych, walczących na tym odcinku, ewentualnej pomocy z zewnątrz. Jeśli młodzież widziała film, zapytaj, czy te wydarzenia zostały pokazane w filmie.

– przygotowanie prezentacji – 30 minut
– prezentacje – ok. 30 minut. W trakcie słuchania prezentacji uczniowie indywidualnie powinni uzupełniać kartę pracy informacjami podawanymi przez kolegów.

3) Podziękuj za prezentację. Przedstaw uczniom materiały źródłowe (najlepiej wykorzystując rzutnik), które mówią o sposobie organizacji walki i życia codziennego jednakowym dla wszystkich dzielnic. Zwróć uwagę szczególnie na dokument zatytułowany „Nakazy dla ludności stolicy" (w rozdziale Pierwsze dni Powstania), na zarządzenia Okręgowego Delegata Rządu RP, a także na rozporządzenia publikowane w „Biuletynie Informacyjnym". Zajrzyj do rozdziału poświęconego służbie i ludności cywilnej. Czy można powiedzieć, że były jakieś uniwersalne zasady postępowania? O czym to świadczy? [5 minut]

4) Poproś o odłożenie materiałów i przeprowadź punktowany quiz odczytując zdania poświęcone poszczególnym dzielnicom – w chwili, kiedy grupa słyszy odnoszący się do niej epizod, jej lider wstaje. Jeśli nie wstanie bądź wstanie w niewłaściwym momencie, grupa traci punkt. Podlicz punkty, pogratuluj zwycięzcom – miło będzie, jeśli do gratulacji dołączysz np. „plusy" wstawiane do dziennika. [10 minut]

5) Zadaj pracę domową – list wysłany w wybranym przez ucznia momencie Powstania z jednej z czterech omawianych na lekcji dzielnic. Pomocą będą tutaj wypełniane w czasie prezentacji karty pracy. Możesz rozdać także wybrane przez siebie wydrukowane materiały źródłowe (szczególnie z rozdziału zatytułowanego *Ludność cywilna*), prosząc o ich wykorzystanie. Warunek: uczeń nie może wybrać dzielnicy, którą prezentował.

Wariant 45-minutowy:

1) Przypomnij sytuację militarną na frontach Europy latem 1944 r. oraz sytuację polityczną Rządu RP. Poproś uczniów o wskazanie głównych organizacji i działań polskiego podziemia do 1944 r. Zapytaj, co było głównym celem istnienia polskiego ruchu oporu i czym była akcja „Burza". [5 minut]

2) Poproś klasę o zaprezentowanie powstańczych losów dzielnicy z uwzględnieniem czasu trwania walk, głównych działań powstańców, zbrodni niemieckich, losów cywilów, oddziałów powstańczych, walczących na tym odcinku. Jeśli młodzież widziała film, poproś o uwzględnienie losów bohaterów. Każda z prezentacji powinna trwać ok. 5-8 minut. W trakcie słuchania prezentacji uczniowie powinni uzupełniać kartę pracy informacjami podawanymi przez kolegów. [30 minut]

3) Podziękuj za prezentację. Poproś o odłożenie materiałów i przeprowadź punktowany quiz (propozycja – materiał nr 21), odczytując zdania poświęcone poszczególnym dzielnicom – w chwili, kiedy grupa słyszy odnoszący się do niej epizod, jej lider wstaje. Jeśli nie wstanie bądź wstanie w niewłaściwym momencie, grupa traci punkt. Podlicz punkty, pogratuluj zwycięzcom – miło będzie, jeśli do gratulacji dołączysz np. „plusy" wstawiane do dziennika. [10 minut]

4) Zadaj pracę domową – list wysłany w wybranym przez ucznia momencie Powstania z jednej z czterech omawianych na lekcji dzielnic. Pomocą będą tutaj wypełniane w czasie prezentacji karty pracy. Możesz rozdać także wybrane przez siebie wydrukowane materiały źródłowe (szczególnie z rozdziału zatytułowanego *Ludność cywilna*), prosząc o ich wykorzystanie. Warunek: uczeń nie może wybrać dzielnicy, którą prezentował

KARTA PRACY – 2. Miasto w walce.

	Wola	**Stare Miasto**	**Śródmieście**	**Czerniaków**
Główne wydarzenia				
Postacie związane z walkami w tej dzielnicy				
Podstawowe trudności i problemy mieszkańców				
Działania wojsk niemieckich				
Twoje spostrzeżenia				

Materiał nr 21

Quiz

1) „My jedni z pierwszych z „Radosławem", z 3 na 4 w nocy, przez plac Trzech Krzyży, wcześniej przez barykadę, Alejami Jerozolimskimi przeszliśmy…" – Czerniaków

2) „Gdzie my jesteśmy? Facet chodzi, oficerki wyczyszczone, apaszka, kabura, świeży. Rany boskie!" – Śródmieście

3) „I kilka godzin po naszym przyjściu Niemcy wysłali „goliata". Nie widzieliśmy, jak ten „goliat" ruszał, widzieliśmy Niemców, otworzyliśmy ogień, oni zaczęli krzyczeć, ale ten „goliat" zaczął sunąć w naszym kierunku." – Stare Miasto

4) „…od razu zaczęło się piekło, dlatego że bombardowali nie tylko z dział, „szaf" czy innych artyleryjskich dział, ale bez przerwy były naloty." – Stare Miasto

5) „Szczególnie zacięte walki trwały tu przez dwa tygodnie od drugiej dekady września. Powstańcy byli z trzech stron /od pn., zach. i pd./ wzięci w kleszcze wroga." – Czerniaków

6) „Niezdobyte do końca przez Niemców wnętrze dzielnicy żyło własnym życiem - było m. in. centrum propagandowym Powstania." – Śródmieście

7) „Od 5 do 7 sierpnia zginęło ponad 40 tys. ludzi. Wypędzano ich z domów, szpitali i rozstrzeliwano, a budynki palono." – Wola

8) „13 sierpnia wybuchł porzucony przez Niemców czołg – pułapka. Eksplozja zabiła ok. 300 osób."– Stare Miasto

9) „Straszne walki […] zaczęły się 3, 4 sierpnia. Niemcy […] atakowali i koniecznie chcieli nas zlikwidować. Na cmentarzach stał „Parasol". Za wszelką cenę. Niemcy czołgami podjeżdżali." – Wola

10) „To była forteca, to był pogrom dla całej okolicy. Snajperzy strzelali w każdą stronę. Ranni padali dosłownie jak muchy. Całym naszym marzeniem było pozbyć się tego budynku." – Śródmieście

11) „Już 5 sierpnia oddziały Dirlewangera i Reinefartha parły od zachodu […] Już później nie mogłyśmy nosić żadnych paczek, dlatego, że oddziały tych dwóch zbrodniarzy wojennych wymordowali cały szpital, cały personel szpitalny włącznie z lekarzami, z chorymi." – Wola

12) „Ranni byli wyniesieni z piwnic, z domów i umieszczeni nad samą Wisłą. Im nic nie groziło, dlatego że była duża skarpa i pociski artyleryjskie przelatywały nad nimi. […] Tam działy się naprawdę dantejskie sceny, bo jak pierwszy ponton przyszedł, to najciężej rannych na nim umieściliśmy i dwie, lub trzy sanitariuszki." – Czerniaków

13) „Uwolniliśmy Żydów na Gęsiówce, gdzie było około trzystu pięćdziesięciu Żydów różnych narodowości." – Wola

14) „Brakowało żywności, nie można było dostać. […] Wiem z opowiadań, że […] w innych dzielnicach, gdzie były jakieś ogródki, to jeszcze były nadzieje, że w tych ogródkach coś rosło, jakieś pomidory, warzywa. Tutaj nic nie było." – Stare Miasto

15) „…stanowiło do kapitulacji „serce" Powstania. Tu stacjonowali dowódcy i tu ewakuowali się powstańcy z innych dzielnic." – Śródmieście

16) „Niemcy chcieli koniecznie nas zlikwidować, bo wiedzieli, że ten przyczółek, to jest jedyna droga połączenia ze wschodnim brzegiem, przez Wisłę." – Czerniaków